

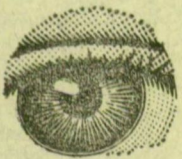
Méreg az állatországbán

Végre itt van a nyár. Megérett a ropogós cseresznye. Sárgul a búzatábla, virágzik a szőlő, s az évi munka terhei alatt kifáradt ember eundul, hogy magának nyugtot, üdülést, csendet és formaváltozást keressen. Azok a szerencsések, vagy azt is mondhatnám, hogy irigyléreméltók, akiknek a sors megadta, hogy saját autójukban maguk ülhesse-nek oda a volán mellé, zsebük-be teszik az útlevelet, és a benzinvásárlásra megszerzett valutat. A kocsai paktartójában elrendezik a konzervdobozokat, és elindulnak, hogy részesei legyenek annak a semmivel sem pótolható és semmivel meg nem fizethető szabadságnak, hogy oda mehetnek, ahova akarnak, ott állhatnak meg, ahol akarnak, azt nézhetik meg, amit akarnak, és addig állhatnak, amíg akarnak. Azok pedig, akik nem tartoznak ezeknek a valóban kiváltságosoknak a táborába, körülnéznek a hazai tájakon, hogy üdítő és gyógyvizeink valamelyikében felfrissüljenek, hogy meghallgassák az erdők susogását, a források bugyogását, a kővekkel hadakozó patakok csobogását, és elgöngyörögjenek a csodálatos színekben, amelyeket nem tud megfesteni az emberi kéz, és nem tud reprodukálni az egekkel tusakodó emberi elme.

Úgy gondolom, hogy ebben a nagy készülődésben és tervezgetésben nem lesz rossz útravaló, ha azoknak, akik messze mennek és azoknak is, akik itthon maradnak, bemutatom az állatvilágnak egyik legtöbb kérdést osztogató termékét, a mérget és az állatokat, amelyek védelemre, táplálékszerzésre, ivadékgondozásra és sok más egyébre termelik ezt a sem szerkezetében, sem működésében nem, vagy alig ismert különleges nedvet. Hogy csak a legismertebb mérgekkel foglalkozzam, az alábbiakban a csalánozók, a darazsak, a méhek, a tetűk, a poloskák, a szúnyogok, a legyek, a békák és a kígyók mérget fogom ismertetni.

A csalánozók tengerben élő, gerinctelen állatok. Mérgeük a csalánmérget, állatra, emberre egyformán veszedelmes. A csalánokok termelik, és a belőlük kitérődő csalánfonalak juttatják a testfelületre. Az ember bőre az érintett helyen először viszket, és azután ég. Erre következik a láz, a hideglelés, a fejfájás és a bággyadság. Később kemény kiütések keletkeznek a bőrön, a mellettük levő területek megvörösödnek, illetőleg megkékülnek, majd megfeketednek. Ezután a beteg felületek elhalnak, és helyükön mély sebek keletkeznek.

A darazsak közül, a mérget szempontjából, a gyilkos darazsak és a fürkész darazsak jönnek számításba. Ezeknek ful-

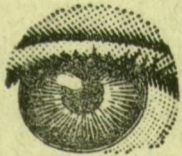

lánkjuk van, mely a nőstény külső nemi szervének hegyes chitin részeiből áll. Fullánkjuk csak a nőstényeknek van, és csak ezek a mérgek, a hímek ártalmatlanok. A fullánk a potroh hátsó végéből a végbélnyílás alatt nyúlik elő. A mérget két mirigy termeli. Az egyik keskeny, csőszzerű, és számos ágra esik szét, a másik rövidebb és zsákalakú. Az elsőnek a váladéka savanyú vegyhatású, s ezért savanyú mirigynek nevezik, a második lúgos vegyhatású váladékot termel, s ezért alkalikus mirigy a neve.

A házi méhek mérge egyformán hat mind a gerinces, mind a gerinctelen állatokra. A mérgek az ember, a kutya, a disznó, a nyúl és a tyúk véreire oldó hatása van. A méhszúrás okozta zavarok hamar elszoktak múlni, de ismerünk eseteket, mikor egész méhrajtöl megjárta-

dott emberek és lovak áldozatul estek a méhmarásoknak. Ennek az a magyarázata, hogy ilyenkor igen nagy mennyiségű mérget került a szervezetbe. Igen veszedelmesek azok a méhszúrások, amelyek a nyelvet, a garatot és a szájpaplást érik. Legveszedelmesebb a garat nyálkahártyájának a méhmarás folytán keletkező vizenyője, mert elzárja a légcsövet, s megfullasztja az embert. Nehezebben érhető az az eset, mikor egy ember 10 perccel azután, hogy egy méh a fülébe, vagy egy darázs kezébe szúrt, elpusztult. Ilyen esetben arra gondolunk, hogy a fullánk véredénybe talált, s így a mérget egyenesen a vérbe jutott.

A tetűk kizárólag parazita rovarok. Az embereken és emlősökön élősködnek. Szervezetileg és az életmódot illetően a fejtejtű s a ruhatetűt ismerjük a legjobban. Miskolczi Gáspár szerint „használatosaknak ítéltetnek az orvostoktól a tetvek, a sárgaságban és vizebetegségben levőknek, ugyanannyira, hogy másúnnak is méltó, hogy összekeresgettesse-

nek, és az ilyen emberekbe hányattassanak”.

A tetűcsípés helye megvereedik, után heves viszketés következik, és vöröses kiütés keletkezik. Tartós tevésség esetén a bőr megkérgesedik, s a testen sötét pigmentált foltok jelennek meg. A viszketésnek az az oka, hogy a tetű nyálának a hatására szétesnek a bőr külső rétegének az alsó sejtsorai, s a kötőszöveti szemölcsök legfelső szakasza. Így a mérget közvetlenül éri az érző idegrostokat.

A poloskák közül a legismertebb mérgező az ágyi poloska, amely csipéskor nyálát ömleszt a sebbe. „A házi bűdös féreg avagy a poloska oly állatotska, mely tsak nevezetire nézve is mindenek előtt undok és gyűlöletes... igen keservesen tsipő.” (Miskolczi) Netolitsky szerint a régiek vizelet és hügykövek hajtására használták. Gessner epilepsia, fül- és szembajok ellen, továbbá szörtelenítőknek ajánlotta a poloskát. A poloskacsípést az ember nem éri, de már a második percben viszketni kezd a marás helye. A bőrön kicsiny fehér folt marad, melyet vere-sedő zóna vesz körül. Érzékeny emberek bőrén vizenyő is jelentkezik, amely a csalánkiütéshez hasonlít.

A szúnyogok közül a legveszedelmesebb a kolumbácsi légy. Mindössze 3-4 mm hosszú fekete, sárga csápú szúnyog. Zsákmányállatait a nyálkahártyával vagy vékony bőrrel fedett területeken szúrja meg. Marása különösen a szarvasmarhákra, lovakra és disznókra veszedelmes. A néha járványszerűleg megjelenő kolumbácsi légyrajok tömegesen lepik el áldozatuknak nemcsak az egész testfelületét, hanem bemennek az orrába, fülébe és szájába is. 1888-ban Nyugat-Európának egy kis városában e legyecke csípésétől 4 óra alatt 400 disznó, 80 ló és szarvasmarha pusztult el. Románia négy provinciájában 1923-ban a kolumbácsi invázióknak 16 474 szarvasmarha és 2334 sertés esett áldozatul.

A kolumbácsi légy az emberre nézve is veszedelmes. A csupas bőrterületre mért szúrásai nyomán heves égési fájdalmak jelentkeznek. A seb sokkal jobban vérzik, mintsem ilyen kis sérüléstől várható volna. A vér-alvadás rossz, s a seb környékén vörös foltok szoktak megjelenni. A nyirokmirigyek megduzzadnak, a sebek összeolvadnak. A gyógyulás 10-15 napot is igénybe vesz.

A legyek közül mérges a vészívó istállólegy. Külső megjele-

nésében hasonlít a házi légyhez. Szúrása igen fájdalmas. Ezért tartja a nép, hogy a legyek őszre megdühösödnek. Ennek az elgondolásnak az az oka, hogy a vészívó legyek a legelőről az istállóba térnek vissza. Egy alkalommal egy pásztor külső szemzugába szúrt az istállólegy, s a pásztor megvakult.

A békák közül a mérget tekintében a varasbékák a legismertebbek. Ezeknek összes fajai mérgek. A mérget a börmirigyekben termelik. A varangyok mérge keserű, és kellemetlen szagú. Hatása a szaporodás idején a legerősebb. Kisebb madarak, békák és kutyák elpusztulnak, ha bőrük alá varasbékamérget fecskendezünk. A sűrű varangy és zöld varangy mérgeinek erős érzéstelenítő hatása van. Ez olyan nagyfokú lehet, hogy a békának előzetesen varangymérrel bekent lábából ki lehet vágni anélkül, hogy az állat a műtetre reagálna. Az összes békák között a legveszedelmesebb a kis dél-amerikai kifestett fakúzó béka, amelynek a mérge az emberre még igen kis adagokban és száraz állapotban is mindig halálos. Az indiánok összefogdoszták ezeket a 3-3,5 cm hosszú békácskákat. Élve a tűz fölé tartják, mire az állatok bőréből tejszerű sárgás folyadék válik ki, amit nyilalk mérgezésére használnak. Egyetlen békának a mérge elegendő 50 nyilnak a bekenésére. Az indiánok szerint nincs semmi ellenmérge a peatschanak, ahogyan ők nevezik a kifestett fakúzó béka mérget.

A mérges kígyóknak mérgefogai vannak, amelyek jóval nagyobbak, mint a többiek, és csatornával vagy barázdával vannak ellátva. Úgy a csatorna, mint a barázda a mérgeknek a sebbe való juttatására szolgál. A kígyómérget emberre, állatra egyformán mérgező. A mérget hatása függ a mennyiségtől s a marás helyétől. De más és más a fiziológiai hatása a különböző kígyók mérgeinek. A nálunk is élő kereszties vipera marása helyén két nagyobbacska veres pont látható ott, ahová a mérgefogak behatoltak, és két kisebb pontsor alakjában jelentkezik a nem mérges fogak nyoma. A seb környéke a harapás után megduzzad és megvörösödik. A beteg heves helyi fájdalmakat érez, miközben a duzzadás átterjed az egész testre. A marás után 4-7 napon a duzzadás eltűnik, a marás helyén a szövetek szétesnek, s a bántalmazott terület kifehélyesedik. A helyi hatáson kívül hamarosan jelentkeznek az általános mérgezési tünetek.

A fentiekben foglaltam össze az állati mérgekre és mérges állatokra vonatkozó azon ismereteket és adatokat, amelyek orvosi, gyógyszerészeti és természettudományi szempontból nagyobb fontosságra tarthatnak számot, de amelyek a nagyközönségtől sem maradhatnak távol, mert elsősorban ennek az éberségén és tájékozottságán múlik, hogy használ-e az orvosi közbelépésre kikészített gyógyszer. Hogy mi hozta létre, a mérget, s miért azoknál az állatoknál, amelyeknél találjuk, arra nem tudunk feleletet adni, „A mindenütt uralkodó halál, mindenütt követeli a temetést.” (Bonnet.) A mérgező megöli a zsákmányt és a támadót, de maga a méreghordozó sem menekül meg a másik méreghordozó gyilkos támadásától. Nem ismerünk olyan állatot, amelynek mérge univerzális hatású volna. A darazsakat és a méheket a békák és a varangyok fogyasztják, míg ezek maguk kígyók zsákmányává válnak. A kígyókat más kígyók, sündisznók és madarak pusztítják. Skrates meghalt a foltosszárú bürök nedvétől, és a levéltetvek frissítőként élnek vele. A természet tele van talányokkal, és mi tovább keressük az utakat, amelyek az élet törvényeinek maradéktalan megismeréséhez vezetnek.

DR. ABRAHÁM AMBRUS

Liebmann Béla fotóalbumából

Filmforgatás a Tisza-parton

Liebmann Bélának, a szegedi fotósok doyenjének albuma kinccsbánya. A képeken évtizedekkel ezelőtti történetek pillanatai, művészek, tudósok arcvonásai, a város egykori részletei mediterrán, csodálkozásra, szembesítésre készítenek. A dokumentumok igazolják, hitelesítik a történeteket, a régi arcképek sokakban emlékeket idéznek, fölvillantják a hajdan volt ifjúság szépségeit. A mai ember igen erőteljesen vonzódik a régi fotográfiákhoz is. Csupán nosztalgiahullám lenne? Liebmann Béla fotóalbumából válogatott sorozatunk talán erre a kérdésre is választ ad.

Elsőként Bolváry Géza magyar származású német rendező 1938-ban, Szeged környékén forgatott Tiszavirág című filmjének néhány kockája, szereplője látható. A három női főszereplő — az osztrák vendégművész, Simó Anna és az ifjú Tolnai Klári (aki

a forgatás közti szüneteket olvacásra használta) — mellett ott markolja az evezőt az első csónakban Rózsahegyi Kálmán.

